

Protocol meest voorkomende leerstoornissen: dyscalculie, TOS en dyslexie

Lekkerkerk, april 2025

Inhoudsopgave

Dyscalculie	
Definitie dyscalculie.....	3
Begeleiding.....	3
Dyscalculie bij toetsing in de bovenbouw	4
TOS	
Definitie TOS.....	5
Begeleiding.....	5
Dyslexie	
Definitie dyslexie.....	7
Screening.....	7
Begeleiding.....	8
Aangepaste normering spelling.....	9
Dyscalculie bij toetsing in de bovenbouw.....	10
Literatuurlijst.....	11

In dit protocol volgt een praktische, korte handreiking over de omgang met leerlingen met een leerstoornis. Er staan drie leerstoornissen beschreven, omdat deze drie in de praktijk het meeste voorkomen: dyscalculie, TOS en dyslexie.

Dyscalculie

Definitie dyscalculie

“Wij spreken van dyscalculie als ernstige rekenproblemen, ondanks langdurige deskundige begeleiding en zorgvuldige afstemming, hardnekkig blijken en onveranderd blijven bestaan” (Van Groenestijn et al., 2012, p. 19). Deze rekenproblemen moeten officieel vastgesteld zijn door een diagnosticus.

Het Driestar-Wartburg College Lekkerkerk start geen onderzoeken op en voert geen onderzoeken uit naar dyscalculie. De leerlingen die een dyscalculieverklaring hebben, hebben deze verklaring veelal verkregen in de basisschoolperiode. Ouders/verzorgers van leerlingen in het voortgezet onderwijs zijn wel vrij om zelf bij een extern, erkend bureau een onderzoek te laten doen.

Begeleiding

De begeleiding van leerlingen met dyscalculie bestaat uit een samenwerking tussen de RT'er, de lesgevende docent wiskunde en de betreffende leerling. Wij bieden de leerlingen met een dyscalculieverklaring het volgende:

- In de eerste weken van ieder schooljaar voert de RT'er een gesprek met de betreffende leerling, maakt een dyscalculiepas en geeft (in de onderbouw) een hulpboekje met rekenkaarten. Op de dyscalculiepas staan de compensaties of eventuele dispensaties waar de leerling recht op heeft vermeld. In samenspraak met de leerling worden een of meerdere van onderstaande compensaties op de dyscalculiepas gezet:

- Extra tijd bij toetsen
- In samenspraak met docent wiskunde: bijles wiskunde
- Reken-/formulekaarten in de onderbouw (ook toegestaan bij toetsen)
- Gebruik van een simpele rekenmachine bij alle vakken met rekenwerk (ook toegestaan bij toetsen)

- In één van de eerste schoolweken wijst de RT'er de lesgevende docent wiskunde op de betreffende leerling met dyscalculieverklaring. Op deze manier is de docent extra

alert en kan hij tijdens de les wanneer nodig de leerling voorzien van extra uitleg of instructie.

Naast dit alles geldt dat de betreffende leerling zelf verantwoordelijk blijft om het nodige contact te onderhouden met de docent wiskunde en/of RT'er en wanneer nodig verhelderingsvragen te stellen of problemen aan te kaarten. In enkele gevallen kan in goed overleg met de docent wiskunde gekozen worden voor gedeeltelijke dispensatie van de te maken opdrachten.

Dyscalculie bij toetsing in de bovenbouw

Het uitgangspunt voor de compensaties in de bovenbouw zijn de examennormen. Immers iedere leerling die wiskunde heeft gekozen in de bovenbouw, moet hier ook examen in doen en daar willen wij de leerling goed op voorbereiden. In de bovenbouw worden daarom in lijn met het centraal examen tijdens toetsen onderstaande compensaties aangeboden:

- 30 minuten extra tijd bij vakken met rekenwerk
- Gebruik van een simpele rekenmachine bij alle vakken met rekenwerk
- Rekenkaarten van het CvTE

TOS

Definitie TOS

“Een taalontwikkelingsstoornis (TOS) is een neurocognitieve ontwikkelingsstoornis. Dit betekent dat de hersenen taal minder goed verwerken. Een kind met TOS heeft daardoor bijvoorbeeld veel moeite met praten of het begrijpen van taal. De gevolgen van een taalontwikkelingsstoornis zijn voor ieder kind anders” (Kentalis, z.d.).

“TOS is niet te wijten aan een verminderde intelligentie, gehoorverlies, neurologische aandoeningen, motorische beperkingen of sociaal/emotionele problemen. We weten wel dat erfelijke factoren een rol kunnen spelen. De taalproblemen zijn ook niet het gevolg van een onvoldoende taalaanbod. Daarmee wordt TOS onderscheiden van een taalachterstand. De verschijningsvorm van TOS kan verschillen (heterogeniteit) en verandert ook vaak als kinderen ouder worden” (Auris, z.d.).

Het Driestar-Wartburg College Lekkerkerk start geen onderzoeken op en voert geen onderzoeken uit naar TOS. TOS wordt onderzocht en vastgesteld door een daarvoor erkende logopedist. Vaak wordt TOS al vastgesteld in de basisschoolperiode. Ouders/verzorgers van leerlingen in het voortgezet onderwijs zijn wel vrij om zelf bij een extern, erkend bureau een onderzoek te laten doen.

Begeleiding

Wanneer een leerling met een TOS hinder ondervindt in de schoolloopbaan vanwege de stoornis, wordt hij veelal begeleid door een ambulant zorgverlener vanuit Kentalis of Auris. Ouders/verzorgers kunnen deze begeleiding zelf bij het betreffende bureau aanvragen. De ambulant begeleider kan dan ook de school adviseren over eventuele aanpassingen en hulpmiddelen.

Wij bieden iedere leerling met een TOS in ieder geval het volgende:

-In de eerste weken van ieder schooljaar voert de RT'er een gesprek met de betreffende leerling en maakt een TOS-pas. Op de pas staan de compensaties of eventuele dispensaties waar de leerling recht op heeft vermeld. Het uitgangspunt voor de compensaties bij toetsen zijn de examennormen. Immers iedere leerling moet uiteindelijk examen doen en daar willen wij de leerling goed op voorbereiden. In samenspraak met de leerling worden één of meerdere van onderstaande compensaties op de pas gezet:

- Maximaal 30 minuten extra tijd bij toetsen
- Verklanking (ClaroRead) van de tekst bij toetsen
- Gebruik van verklanking door Lex-app bij het thuis leren van lange teksten

- (Eventueel andere aanpassingen of hulpmiddelen geadviseerd door een ambulant begeleider.)

-In de eerste weken worden lesgevende docenten door de zorgcoördinator geïnformeerd over leerlingen met een leerstoornis, zoals een TOS. Op deze manier kan er tijdens de les rekening gehouden worden met de leerstoornis.

Naast dit alles geldt dat de betreffende leerling zelf verantwoordelijk blijft om het nodige contact te onderhouden met de lesgevende docent of RT'er en wanneer nodig problemen aan te kaarten. Wanneer het voor de leerling lastig is om op eigen initiatief een direct gesprek aan te gaan vanwege de TOS, mag de vraag ook gesteld worden via de e-mail.

Dyslexie

Definitie dyslexie

“Dyslexie is een specifieke leerstoornis met een neurologische basis, waarbij de kern van het probleem ligt in het vlot en accuraat lezen en spellen van woorden. Met name de snelheid in decoderen, ofwel automatisering van woordherkenning, is een kernprobleem van kinderen met dyslexie. Dyslexie is een lees- en/of spellingprobleem dat ernstig en hardnekkig is en dat gedifferentieerd dient te worden van laaggeletterdheid als gevolg van een gebrekkig onderwijsaanbod en als gevolg van een bredere omgevings-, neurologische, sensorische en/of gedragsproblematiek (Dyslexie Centraal, 2024)”.

Screening

De meeste leerlingen met dyslexie worden gesignaleerd in het basisonderwijs en ontvangen dan ook, na een officieel onderzoek, in de basisschoolperiode een dyslexieverklaring. Echter, dit gebeurt niet bij iedere leerling met dyslexie. Om verschillende redenen kan het zijn dat een leerling met dyslexie nog niet gesignaleerd is in het basisonderwijs of nog geen officieel onderzoek heeft kunnen laten doen. Om deze reden worden de leerlingen in de brugklas gescreend op spelling en technisch lezen. Het Driestar-Wartburg College Lekkerkerk heeft door middel van de screening de mogelijkheid om dyslexieonderzoeken op te starten en leerlingen door te verwijzen naar een erkend bureau om daar het officiële dyslexieonderzoek uit te laten voeren.

Voor de screening in de brugklas volgen wij een vast programma. De screening bestaat uit een combinatie van het afnemen van testen en het verzamelen van informatie vanuit aanmeld- en basisschoolgegevens, mentoren, docenten en ouders/verzorgers. Wanneer een leerling opvalt naar aanleiding van de test(en) en het verdere onderzoek, wordt minimaal 12 weken begeleiding aangeboden. Deze begeleiding is nodig om aan te kunnen tonen of het lees-/spellingsprobleem hardnekkig (onderwijsresistent) is. Wanneer blijkt dat het probleem hardnekkig is, kan geadviseerd worden om verder onderzoek te laten doen.

Onderstaand programma kan in de praktijk soms enkele weken afwijken.

Schoolweek	Screeningsonderdeel
Week 1 - 3	Screeningstest spelling (alle brugklassers): <i>PI-dictee</i>
Week 1 - 5	Screeningstest technisch lezen (wordt alleen afgenomen bij lln. op aanvraag of bij vermoedens van ‘zwakke lezer’): <i>EMT en Klepel</i>

Week 1 – 9	Screening: informatie lees-/spellingsniveau verzamelen vanuit basisschoolgegevens, aanmeldgegevens, mentoren, taaldocenten en ouders/verzorgers.
Week 9	Begeleidingsgroepen worden samengesteld n.a.v. verzamelde informatie in week 1-9. Leerlingen worden voor de begeleiding uitgenodigd d.m.v. brief aan ouders/verzorgers.
Week 10 – 15	Bijlessen volgen voor spelling/technisch lezen
Week 15	Na 6 weken begeleiding: tussentoets spelling en/of tussentoets technisch lezen
Week 16 – 21	Afhankelijk van scores tussentoets: vervolg begeleiding voor spelling/technisch lezen
Week 21	Begeleidingslessen lezen en spelling worden afgerond en eindtoetsen worden afgenomen.
Week 21 – 26	Verslagen spelling-/leesbegeleiding worden gemaakt en wanneer nodig volgt doorverwijzing voor verder onderzoek.
Week 26 - 40	Eventuele onderzoeken worden afgenomen vanuit Driestar Educatief en daaruit volgende verklaringen worden afgegeven en verwerkt.

Begeleiding

De begeleiding van dyslectische leerlingen richt zich op onze school niet meer zozeer op remediëring (beter maken), maar meer op het leren omgaan met de stoornis en het toepassen van de juiste compensaties. Wij bieden leerlingen met een dyslexieverklaring het volgende:

- In de eerste weken van ieder schooljaar voert de RT'er een gesprek met de leerling(en) en maakt een dyslexiepas. Op de dyslexiepas staan de compensaties of eventuele dispensaties waar de leerling recht op heeft vermeld. Een aantal compensaties zijn alleen toegestaan in de onderbouw en worden zo snel mogelijk afgebouwd, omdat die compensaties uiteindelijk bij het examen niet toegestaan zijn en daar willen wij de leerlingen goed op voorbereiden. In samenspraak met de leerling en passend bij de adviezen in de dyslexieverklaring worden één of meerdere van onderstaande compensaties op de dyslexiepas gezet:

- Aangepaste normering van de spelling in de onderbouw
- Gebruik van regelkaarten in de onderbouw
- Inzetten van audio/ClaroRead (bij toetsen)
- Het digitaal laten voorlezen van Cito-toetsen
- Extra tijd (bij toetsen)
- Verstrekken van een kopie van aantekeningen/antwoorden
- Inzetten van luisterboeken voor leesdossiers
- Inzetten van voorleeshulp (Lex-app)
- Geen onverwachte voorleesbeurt

- Laptop vanwege onleesbaar handschrift
- Inzet van laptop als tekstverwerker bij toetsen (met spellingcorrector)

De hierboven beschreven lijst bestaat uit voorbeelden. Het kan in een enkel geval zijn dat er individuele aanpassingen gedaan worden, die hier niet beschreven staan.

-In de eerste weken worden lesgevende docenten door de zorgcoördinator geïnformeerd over leerlingen met een leerstoornis. Op deze manier kan er tijdens de les rekening gehouden worden met dyslexie.

-Wanneer een leerling tegen problemen aanloopt met betrekking tot zijn stoornis, is er de mogelijkheid om een uur of meerdere uren individuele bijles te krijgen van de RT'er.

Naast dit alles geldt dat de betreffende leerling zelf verantwoordelijk blijft om het nodige contact te onderhouden met de docenten en de RT'er en wanneer nodig problemen aan te kaarten.

Aangepaste normering spelling

In de onderbouw wordt bij de talen gebruikt gemaakt van een aangepaste normering van de spelling voor de dyslectische leerlingen.

Normering Nederlands

	Klas 1	Klas 2	Klas 3	Klas 4
havo/vwo	50%	25%	0%	-
vmbo-gt	50%	25%	0%	0%
vmbo-k	100%	50%	-	-
vmbo-b	100%	100%	-	-

Spellingsfouten worden bij toetsen altijd aangestreept, maar worden verschillend aangerekend. De aanpassing in de normering bij spellingonderdelen wordt voor alle niveaus lager naarmate het leerjaar hoger wordt. De normering in klas 1 is 'soepel', omdat het zaak is dat een leerling in de brugklas naar het juiste niveau wordt

bevorderd. Dyslexie moet hierin zo min mogelijk een belemmerende factor vormen. In de tweede klas wordt de versoepeling alvast wat afgebouwd ter voorbereiding op de bovenbouw. Zo wennen leerlingen aan het feit dat in de bovenbouw geen aangepaste normering geldt bij examentoetsen. Vanaf klas 3 vervalt de versoepelde normering helemaal. Het onderdeel *spelling* vormt in de bovenbouw slechts een klein onderdeel van het curriculum bij het vak Nederlands, waardoor er genoeg compensatiemogelijkheden zijn. Grammaticafouten worden wel fout gerekend; ook wanneer gebruik is gemaakt van grammaticaregelkaarten.

Normering Frans

Schriftelijke toetsing: spellingfouten die niet vallen onder grammaticale fouten, auditief goed geschreven zijn en waarbij het woord herkenbaar is, worden wel aangestreept maar niet fout gerekend. Grammaticafouten worden wel fout gerekend; ook wanneer gebruik is gemaakt van grammaticaregelkaarten.

Normering Duits

Schriftelijke toetsing: spellingfouten worden half zo zwaar berekend vergeleken met fouten van niet-dyslectische leerlingen. Grammaticafouten worden wel fout gerekend; ook wanneer gebruik is gemaakt van grammaticaregelkaarten.

Normering Engels

Schriftelijke toetsing: spellingfouten die niet vallen onder grammaticale fouten, auditief goed geschreven zijn en waarbij het woord herkenbaar is, worden wel aangestreept maar niet fout gerekend. Bij incorrect auditief geschreven woorden wordt er een kwart fout gerekend. Enigszins fout berekenen is wat ons betreft noodzakelijk om gemakzucht te voorkomen en als voorbereiding op de toekomst. Grammaticafouten worden wel fout gerekend; ook wanneer gebruik is gemaakt van grammaticaregelkaarten.

Voor alle talen geldt: als een leerling een brief, e-mail of andersoortige toets op de pc maakt met spellingcorrector, gelden er geen aanpassingen in de normering. De docent geeft toestemming tot het activeren van de spellingcorrector. Bij toetsen die volledig gericht zijn op het onderdeel spelling, is een spellingcorrector niet toegestaan.

Dyslexie bij toetsing in de bovenbouw

Het uitgangspunt voor de compensaties in de bovenbouw zijn de examennormen. Immers iedere leerling moet uiteindelijk examen doen en daar willen wij de leerling goed op voorbereiden. In de bovenbouw worden daarom in lijn met het centraal examen tijdens toetsen onderstaande compensaties aangeboden:

- 30 minuten extra tijd
- Gebruik van de laptop voor verklanking (ClaroRead SE)

- Gebruik van de laptop als tekstverwerker (met spellingcorrector)

Wanneer bovenstaande informatie met betrekking tot dyslexie niet voldoende duidelijkheid biedt, dan kan het uitgebreide Beleidsplan Dyslexie – talen geraadpleegd worden voor meer informatie.

Literatuurlijst

Auris. (z.d.). *Taalontwikkelingsstoornis TOS*. Geraadpleegd op 10 december 2024, van <https://auris.nl/wp-content/uploads/informatie-over-tos.pdf>

Dyslexie Centraal. (2024). *Definitie*. Geraadpleegd op 28 december 2024, van <https://dyslexiecentraal.nl/weten/dyslexie/definitie#:~:text=Dyslexie%20is%20een%20specifieke%20leerstoornis,kernprobleem%20van%20kinderen%20met%20dyslexie.>

Kentalis (z.d.). *Wat is TOS?* Geraadpleegd op 10 december 2024, van https://www.kentalis.nl/wat-is-tos?gad_source=1&gclid=EAlaIqobChMIrTj6vSfigMVdJiDBx0xRgCbEAAYASAAEgKiGvD_BwE

Van Groenestijn, M., Van Dijken, G., & Janson, D. (2012). *Protocol Ernstige RekenWiskunde-problemen en Dyscalculie VO*. Van Gorcum.

